

# KRÓNIKA

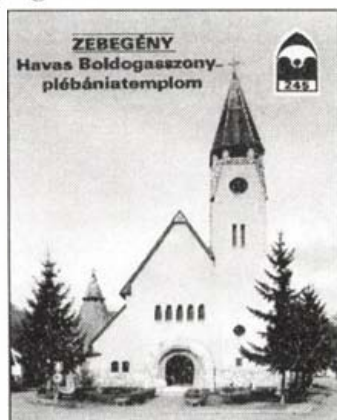
## A Tájak-Korok-Múzeumok mozgalomról

Tizenöt évvel ezelőtt indult útjára az a TKM kiskönyvtársorozat amelynek nemrég jelent meg az 500. kötete! Maga a mozgalom 1977 őszén kezdte meg működését. Lelkes népművelők, természetbarátok, pedagógusok, környezetvédők és honismereti aktivisták hozták létre olyan célkitűzésekkel, amelyek hosszú távra szolgálhattak iránytűként. Ezek:

- a környező világ természeti, történeti, építészeti és kulturális értékeinek megismerése és megismertetése, megőrzése, gyarapítása;
- a valós történelemszemlélet kialakításának, a hazához, a lakóhelyhez kötődés elmélyítésének segítése;
- a természeti és épített környezet rombolásának, pusztulásának megakadályozása;
- a szabadidő tartalmas eltöltésének az egészséges életmód, a közösség érdekében való együttes cselekvés ösztönzése.

E célkitűzések valóra váltásának érdekében indult el az ország természeti értékeinek, műemlékeinek, múzeumainak megismerésére, rendszeres látogatásra serkentő ún. *bélyegzős játék*: amelyekben eddig kb. ötven ezer ember vett részt. Közülük mintegy húsz ezer fő nyerte el az arany fokozatú és az egy évre szóló ingyenes múzeumi belépőt. (Sajnos az utóbbi években kb. felére csökkent a múzeumlátogatók száma, és egyre több kiállítóhelyen ezt úgy kívánják egyensúlyozni, hogy nem veszik figyelembe a TKM-kedvezményt)

Az évek során több százán készítették *mestermunkát* a vándorkönyves játék keretében, ahol úti élményeiket, lakóhelyük értékeit, honismereti jellegű témákat dolgoztak fel, mutattak be amatőr lelkesedéssel – profi színvonalon. Külön említést érdemel az *ifjúság* részvétele ebben a mozgalomban. Ők teszik ki a tagság kb. egyharmadát. Találón állapította meg egy pedagógiai tanulmány, hogy ez a mozgalom valóságos *híd* a közoktatás és a közművelődés napjainkban veszedelmesen mélyülő szakadéka felett, amely lehetőséget teremt a korszerű művelődésszervezői programra vállalkozó iskoláknak arra, hogy a szűken vett tanításon túlmenően kerete legyen a tanórán kívüli tevékenységeknek.



Évente egy-egy időszéri történelmi évfordulóhoz kapcsolódva több ezer fiatal vett részt azokon a pályázatokon, amelyeknek boldog nyertesei szaktáborokban élhetők-játszhatták újra Mátyás korát, a reformkort, a barokk világát, vagy legutóbb a XIX. század második felének „teremtő félévszázadát”. Közülük a legjobbak otthoni és táborig kutatómunkájuk eredményeiről a TV által is közvetített országos vetélkedőkön adhattak számot. Hasonlóan népszerűnek bizonyultak azok a regionális casino-játékok amelyek egy-egy történelmi kor komplex ismeretét várják el a résztvevőktől.

A mozgalom életében jelentős változást hozott 1985-ben a TKM-Egyesület megalakulása, amit több tucat klub létrehozása követett. Ezek a klubok sok helyen igen jó együttműködést alakítottak ki a lakóhelyükön lévő természetbarát szakosztályokkal, honismereti, környezetvédelmi és egyéb kulturális jellegű szervezetekkel, baráti körökkel. A közel kilenc ezer főt tömörítő tagcsoportok önállóan alakítják éves programjukat, amelyekben városnéző séták, kerékpáros túrák, múzeumlátogatások, zenés diavetítések, ünnepi megemlékezések, hazai és külföldi kirándulások, tudományos előadások, történelmi színjátékok bemutatása, kiállítások, stb. egyaránt megtalálhatók. Tevékenységükről gyakran olvashatunk a helyi sajtó hasábjain is. A tagcsoportok közti együttműködést a klubvezetők által választott klubtanács és az egyesület szervező irodája segíti.

Az egyesületi jogosítványok között szerepel a *kiadói* tevékenység is, amely fontos részét képezi a TKM munkájának. A mozgalom indulása után ugyanis azonnal nyilvánvalóvá vált a megfelelő honismeret-turisztikai szakirodalom hiánya – főként a kevésbé ismert tájegységeken. E hiány pótlására az első lépést a *Magyarország látogatható múzeumai, műemlékei, természetvédelmi területei*. című térkép kiadása jelentette. Az igényt jól jelzi, hogy ez az első, százezres példányszámú kiadvány néhány hónap alatt elfogyott. A térképet követte a *TKM Kiskönyvtára* sorozat megindítása 1978-ban. Ezek a praktikus kis formátumú, 16+4 oldalas, színes borítójú, térképekkel, fényképekkel illusztrált könyvecskek kezdetben tízezer példányban jelentek meg Éri István és lelkes kis szerkesztő gárdája kitartó munkájának eredményeként. Az elmúlt 15 évben összesen mintegy 8,5 millió példányszámban, az ország 330 településéről illetve nagyobb tájegységéről jelent meg e sorozatban ismertetés. A turisztikailag jelentős városok (Budapest 83, Sopron 23, Pécs 18 kiadvány) mellett kb. 250 olyan kisebb település látnivalóiról is tájékozódhatunk, amelyről e füzeteken kívül másféle ismertető anyag nem jelent még meg. Érdemes arról is megemlékezni, hogy főleg a kezdeti időszakban csupán ebben a sorozatban jelenhettek meg kevésbé ismert egyházi műemlékekről szóló ismertetések. A külföldi látogatók igényeit is figyelembe véve eddig 62 füzetet fordítottak le német, angol nyelvre, illetve 140 füzetben található idegen nyelvű tartalmi kivonat, képaláírás. Az utóbbi években – a csökkenő kereslet miatt – már csak 5-6000 példányban jelenik meg egy-egy füzet. Az elfogyott példányok pótlását 362 utánnyomás szolgáltatta. E téren „listavezető” a debreceni nagytemplom, amely 15 kiadásban 145 ezer példányban jelent meg. Az eddig megjelent ötszáz kötetet országos hírű szakemberekből és elsőkönyves helytörténészekből álló, csaknem négyszáz fős szerzőgárda alkotta. A gazdasági nehézségek ellenére biztató jel, hogy egyre újabb közösségek igénylik saját lakóhelyük értékeinek bemutatását, ami a sorozat életképességét bizonyítja. Ennek reményében fogalmazta meg a jövő évek változatlan feladataként Éri István, a TKM Kiskönyvtár felelős kiadója: „Nemzeti értékeink közérthető, mégis szakavatott stílusban megírt ismertetését, nagy példányszámban és lehetőleg olcsón történő terjesztését.”

Az újabban megjelenő füzetek nyomdai, technikai kivitelezésének színvonala is jelentősen javult. Ez persze az árak emelkedésével járt együtt: a kezdeti 8-10 Ft. helyett jelenleg 50-60 Ft-ba kerül egy-egy példány. Az emelkedő árak ellenére ez a sorozat olyan hiánypótló szakirodalom, amelyet nehezen nélkülözhet bármely túravezető, pedagógus vagy egyszerű országjáró kiránduló.

A TKM Egyesület itt csupán vázlatosan ismertetett munkáját az utóbbi években különféle kitüntetésekkel is elismerték. Elsőként 1990-ben „településeink védelme és szépítése érdekében végzett kiemelkedő munkájának elismeréseként” *Kós Károly Emlékéremmel* tüntették ki, 1991-ben az ifjúság hazafias neveléséért *Ifjúsági Díjat* kapott, 1992-ben pedig hatékony publikációs tevékenységéért a *Fehér Rózsa Díjban* részesült.

Dr. Tóth József

## A Pro Patria szövetségről

Öt évvel ezelőtt alakult szervezetünk. Akkor az volt a nagy kérdés, hogy van-e létjogosultsága hazánkban egy olyan új szervezetnek, amelynek eszmeisége, jelképei, programja a nemzeti hagyománykincsre alapozódik. Jelenleg 39 ezer a nyilvántartott tagunk, zömmel általános iskolások, de vannak középiskolai, főiskolai csapataink is.

A határokon túl már két Pro Patria szövetség alakult, Kárpátalján és Erdélyben. Rövidesen a Felvidéken is szövetségbe tömörülnek csapataink. Megkezdődött gyarapodásunk a nyugati világban.

Mindenütt elfogadják alapelveinket a Pro Patria csapatok. Ezek: felfedezői vagyunk szülőföldünknek, a világ minden táján élő magyar gyermekek, ifjak: testvérek! Pedagógiaiánk szerint a gyermekek szinte akaratlanul megkapják életük első szülőföldhöz kötő talentumukat. Am a többihez az igazi gazdagodáshoz már igen jól jön a honismereti közösség.

Már a felvételi próbán, tehát egészen fiatal korban minden gyermek találkozik a gyönyörű feladattal: *nemzeti örökséget választ szülőföldjén*. Azt ami neki ott a legjobban tetszik, és amit majd az avatáskor el is mond. Ez már a saját *talentuma* lesz. Később, ahogyan egyre jobban kitárul előtte a haza horizontja, egyre több lesz a választott öröksége, már önmagától is lehajol egy maréknyi földért, ha nemzete megszentelt helyén jár, mert tudja, hogy van szövetségünknek egy szent helyeket gyűjtő Hármashalma, ami a gyerekek földadományából gyarapodik.

Mindebből adódik: szövetségünk céljai megegyeznek a Honismereti Szövetség eszmeiségével. Magyarország felfedezői vagyunk. Igric néphagyományörzőink eltervezték, hogy megismerik *az országhatárok mentén élő hagyományokat*, azokat az értékeket, amelyek összetartják a magyarságot. Először a hazai, majd a kárpátaljai Bereg tájait kutatták gyűjtőúton, együtt a Kárpátaljai Szövetség tagjaival. Azután az Őrség, majd a burgenlandi Őrvidék következett, majd az Ipoly folyó két oldalán élő magyarság megismerése. 1996-ra, a honfoglalás ünnepére kiállításon mutatják be, hogy a gyermekek, ifjak gyűjtőútjai milyen értékekkel gazdagítottak mindnyájunkat.

A *kárpátaljai gyűjtőutat* a Honismereti Szövetség anyagilag is segítette. Ettől az évtől egy érdekes gyűjtésbe, kutatásba kapcsolódnak szövetségünk tagjai. *Keresük a magyarok házait*. A szülőföld, a lakóhely legrégebb házait, vagy házmaradványait kutatják a gyerekek. Az ősi házak évei már megszámláltattak. Rajzok, fotók, leírások őrzik majd emléküket.

Szövetségünk minden évben megrendezi a történelmi országjáró programokat. A *Damjanich Expedíció* kerékpárosai a szabadságharc győztes csataterére indulnak. Jászberény a toborzó, gyülekező város, ahol 1848-49. gyerekhőseinek emlékét keresik. Sokat segít ebben, hogy a város megalapította a szabadságharc legifjabb honvéd hőseinek múzeumát. Tápióbicskén történelmi játékkal idézik fel a híd visszafoglalását. Nagykáta polgármestere *díjat alapított* a legifjabb hagyományörzőknek. Jászberény, Jászjákóhalma, Vaja, Tarpa, Sárospatak, Sátoraljaújhely, Szigetvár, Szabolcs-Szatmár-

Bereg megye, Kőszeg elismerő kitüntetést alapított az országot felfedező hagyományörzőknek.

Közeledik a Honfoglalás Millecentenáriuma. Szövetségünk csapatai elkészítik majd *a szülőfölk, lakóhelyek örökségtérképeit*. Ezek sokkal többet mondanak a turista térképeknél, hiszen a gyerekvilág kötődését jelzik a szülőföld szép tájaihoz, nevezetességeihez. Azt szeretnénk, ha válaszul az önkormányzatok olyan helyi elismerést, kitüntetést alapítanának a legjobb honkereső, felfedező gyerekeknek, amely évről-évre visszatérően ébren tartaná a szülőföld szeretetét.

A haza felfedezésének másik nagy játéka *a várfelderítők mozgalma*. Az idén már az ötödik országos találkozójuk volt Kőszegen. A program azzal kezdődött, hogy egy egész napja volt minden gyereknek a város, a vár felfedezésére. Ebben a feladatban is volt egy szép tét: a sok gazdagság közül ki kellett választania minden gyereknek a saját nemzeti örökségét. Tehát az egyetlen, amit mégiscsak a legértékesebbnek tart. Aztán eljött a történelmi játék napja. Először a szultán sátrát kellett megtalálni a gyerekeknek a vár feletti magaslaton. Ott kellett megszerezni a várba vezető térképet, ahol küzdelemmel ugyan, de áttörve a török védőgyűrűt jelentkezhettek védőnek.

Eddigi munkánkból kirajzolódik néhány fontos alapelv.

Az első, hogy a szülőföld, a haza felfedezése *élmények, játékok útján* válik felejtetlenné. A másik: a gyermekeknek egyénileg is kell kutatniuk, megfigyelniük, választaniuk. A nemzeti örökséget így soha sem fogják elfelejteni.

Aki történelmi hagyományörző, felfedező akar lenni, annak egyéni próbákkal kell megszereznie a fokozatokat, a próbajelvényeket. A történelmi expedíciók, játékok, a vándordiakok országjáró útjai is mindig az egyes gyereket keresik, neki adnak élményt, feladatot. A honkereső, felfedező élet a gyerekeknek, ifjúnak sok évre ad megmért programot, olyan perspektívát, amelyben mindenki sikereket érhet el, sőt elismerő kitüntetések is. Megszerezheti például a *Rákóczi örököse* kitüntetést, amelyért Borsiba kell elmennie. Lehet *Kossuth tiszt* és avatása Monokon történhet. Történelmi városaink polgármestereitől veheti át élete első nagy, igazi kitüntéseit.

Kárpátalján már készülnek a *vereketi táborozásra*, a *munkácsi várjátékra*, Erdélyben *Orbán Balázs útjainak* meghívóit tervezik. Közeledik az 1100. évforduló, amit azzal is megünnepelünk, hogy *Julianus expedíciókat* indítunk azoknak a nagy magyarok szülőföldjére, akiknek sorsdöntő részük volt nemzetünk, népünk megmaradásában. Nevelőszervezet vagyunk, a közösségépítésre alapozzuk munkánkat. A szülőföldhöz, a hazához kötés az egyik legnagyobb nevelőerő.

A honszerelem már gyermekkorban is megszülethet.

Rakó József

## Emese álmának megfejtői

A mítosz és a történelem, a régmúlt korok felidézése, összefüggéseinek, tartalmának megfejtésére való törekvés kötelességünk. Ebben a munkában profi és amatőr, tudós és egyszerű ember, idős és fiatal egyaránt jeleskedhet, mert az általunk elért és igazolt eredmények mind- történelmi ismereteinket gyarapítják. A múltunk pedig egy olyan kimeríthetetlen erőforrás, amelyből folyamatosan táplálkozhat a magyar nép jövőt építő nemzedéke.

Nemzeti ünnepre készülünk, honfoglalásunk 1100 éves évfordulójára. Számos rendezvény, szakmai program szervezése folyik itthon és a határainkon túli magyar lakta területeken. Sok hasonló, vagy majdnem azonos ötlet, kezdeményezés lát napvilágot, így az lenne a legszerencsésebb, ha az ötletgazdák, a szervezők összefognának a megvalósításban. A magyar nép történetéről szóló, középiskolás korú diákok számára megrendezett történelmi vetélkedő EMESE ÁLMA címmel ezt az összefogást példázza.



Emese álmának megfejtői közül a határon túli csapatok sok egyéb díj és jutalom mellett meghívást kaptak a Hét Vezér Alapítvány Szolnokon és Tiszaföldváron rendezett történelmi felkészítő táborába. Eddig három alkalommal fogadtuk a határokon túlról érkező 12-16 éves magyar diákokat. A táborok szervezéséhez az a felismerés adta az ötletet, hogy a honfoglalás 1100. évfordulója alkalmából rendezendő történelmi vetélkedőn a határokon túl élő diákok csak akkor szerepelhetnek eredményesen, ha segítjük őket felkészülésükben.

A nyári hónapokban szervezett 8-10 napos táborozások a magyar őstörténet, honfoglalás, államalapítás, Árpádok kora témaköröket dolgozzák fel. Jól átgondolt napi-rend szerint követik egymást az előadások, csoportfoglalkozások, játékok, szórakozás, a 70-80 fős ún. táborokban, a hozott szerény ismeretek miatt, inkább csak ízelítőt kapnak a gyerekek. Hamar kiderült, hogy bárhonnán jöttek-jönnek, a magyar történelemmel kapcsolatos ismereteik szegényesek, illetve nagyon felszínesek. A táborozók érdeklődése azonban óriási, szívesen tanulnak reggeltől estig. Egy-egy vendégelőadó előadása, ami a tudományos kutatások jelenlegi állásáról és irányairól is tudósított, tovább fokozta az érdeklődést. Nagyon fontosnak látjuk azt, hogy egymástól országghatárokkal elválasztott gyerekek itt Tiszaföldváron ismerkednek meg egymással, és itt döbbennek rá, mit jelent számukra ma magyarnak lenni.

Próbáljuk megvilágítani azokat az okokat, amelyek e térség nemzetiségi problémáihoz vezettek és vezetnek. Ezek a beszélgetések általában spontán alakuló „kiscsoportos” foglalkozások, amelyek hangvétele és érvrendszere sokszor a napi politikai események által meghatározott (pl. 1992 nyara Vajdaság, 1994 Felvidék). A tábor lakóinak hangulatán, idegi állapotán jól érzékelhető, hogy milyen súlyos problémákat „hagytak otthon”.

A kezdő táborok letehetségesebb 30-35 hallgatója a következő nyáron „jutalomként” ún. haladó táborba jöhet. A tényleges behívást a haladó táborba azonban csak azok kapják meg, akik a számukra elküldött 3 feladatlapot kitöltik. A tábor előadó tanárai által összeállított feladatok a felvételi színvonalát közelítik, meghaladják a gimnáziumi tananyag mélységét.

A haladó táborok a fenti korszakok tematikus feldolgozását végzik el (politikátörténet, történelmi topográfia, művészetek fejlődése stb.). Kifejezetten célunk, hogy a gye-

rekek megismerkedjenek a legfontosabb forrásokkal is. A kirándulások (Pusztaszer, Magyar Nemzeti Múzeum), a megtekintett filmek (Juliánus barát; István a király) mind-mind segítik a kor mélyebb megismerését, növelik a gyerekek tájékozottságát.

A táborozók egy-egy délutánt tiszaföldvári családok vendégeiként töltenek el. Három év adatai jelzik, hogy tartós barátságok születtek itt a gyerekek, de szüleik között is.

Egy ilyen módon szervezett országos mozgalom hihetetlenül megerősíthetné a Kárpát-medencében élő magyarság összetartozás-érzetét. Azok a levelek, személyes beszélgetések, amelyek a hozzátartozók véleményét tükrözik, azt mutatják, hogy a táborok jelentősége messze túlmutat a pusztai történelmi ismereteken.

Az Emese álma címmel meghirdetett történelmi vetélkedő fordulóra felkészülve egyre több szakmai tábor, önképzőkör, diákműhely szerveződik. Az ott megforduló diákok és tanáraik tartós szakmai és emberi kapcsolatokat építenek ki, ami a kezdeményezés továbbélését segítheti elő. Történelmünk kutatásával, anyanyelvünk ápolásával a nemzeti ünnepek elmúltával is foglalkoznunk kell. Ezért igyekszünk a létrejött csoportokkal szoros kapcsolatot kiépíteni, szakmai és anyagi segítséget nyújtani működésükhöz. Akik ehhez bármilyen módon csatlakozni akarnak és tudnak, keressék meg a Honismereti Szövetséget, ahol minden segítséget, felajánlást köszönettel fogadunk.

*Kalóz Sándor – Petraskó Tamás*

## Az Európa-díjas Alba Regia táncegyüttes

Az *Európa-díj a népművészetért* rangos kitüntetés a néphagyomány ápolóinak körében. Alfred Toepfer hamburgi nagykereskedő alapította a díjat 1973-ban kimondottan azzal a céllal, hogy az egyre gyorsabban urbanizálódó világban a néphagyományra irányítsa a figyelmet. Szerinte a sokszínű nemzeti kultúra szebbé, változatosabbá teszi az európai kultúrát, és tudatosan törekedett a tradíció ápolására, az értékek megmentésére, továbbéltetésére. A hamburgi F.V.S. Alapítvány eddig 66 alkalommal adományozta az *Európa-díj a népművészetért* kitüntetést a térség különböző országaiban tevékenykedő csoportoknak. Mostantól a székesfehérvári Alba Regia táncegyüttes is a kitüntetettek közé tartozik.

Magyarországot immár ötödször érte az a megtiszteltetés, hogy a független nemzetközi kuratórium innen választott együttesnek nyújtotta át a kitüntetést. Először 1975-ben a Timár Sándor vezette Bartók-együttes kapta meg az Európa-díjat, majd a debreceni Hajdú Táncegyüttes vonta magára a figyelmet 1978-ban. Egyéni díjat kapott Erdélyi Zsuzsanna 1983-ban az archaikus népi imák gyűjtésében elért páratlan eredményekért. Hazánk negyedik jutalmazottja az érdi Bukovinai Székely Népdalkör volt 1991-ben. Most 1994 őszén újra hazánk felé fordult a figyelem, amikor Botos József átvette az Alba Regia táncegyüttes részére a megtisztelő Európa-díjat.

Az Alba Regia táncegyüttes egyike Magyarország legrégebbi együtteseinek, most éppen 45 éves, 1949-ben hívták életre a néptáncot szerető fiatalok, diákok. Azóta jelentős fejlődésen ment át, és igen szép eredményeket tudhat magáénak. Büszkéek arra, hogy 1974 óta rendszeresen szerepelnek külföldön, és a magyar kultúra követeként terjesztik a magyar népművészet jó hírét Spanyolországtól Kínáig, Kanadától Indiáig. Több, mint egy évtizeden át rendszeres vendégei voltak a hajdani Szovjetunióban rendezett találkozókknak, és Finnországban, Olaszországban is visszatérő vendégekként jelentek meg. Jó hírük segítette őket Hamburgban is, ahol négy alkalommal lehettek vendégei a F.V.S. Alapítványnak. (Sokan kérdezik, mit is jelent a három betűs rövidítés. Csak találgathatjuk, hogy Friedrich von Schiller vagy inkább Freiherr von Stein nevének kezdőbetűit kereshetjük mögötte kiknek egyénisége inspirálhatta 1931-ben a tehetsős nagykereskedőt Alfred

Toepfer urat a kulturális alapítvány létrehozásában.) Az Alapítvány nemcsak a népművészetet támogatja. Ma már 28 különböző díj élte tovább a 99 éves korában elhunyt Toepfer úr nevét. Támogatta a kelet-európai tudományok művelőit a Herder-díjjal. Különösen azok a tudósok, művészek, építészek érdemelték ki a díjat, akik sokat tettek Kelet- és Nyugat-Európa közeledéséért. Megbékélésre inspirált a francia-német közös kutatásokat végzők körében a Strasbourg-díj. A német-angol kapcsolatok elmélyítését jutalmazta egy másik kuratórium a Shakespeare-díj odaítélésével. Kiemelkedő politikusi tevékenységére is odafigyelt az „European Prize for Statesmanship” átnyújtásával, hogy csak néhányat emeljek ki a sorból. Magyarországon az F.V.S. Alapítványok közül az évenként kiosztásra kerülő Herder-díj kapott legtöbb visszhangot, de nem szabad elfeledni, hogy Robert Schumann-díjat kapott 1992-ben az akkori kormányfő Antall József.

Az Európa-díj átadása mindig ünnepi körülmények között történik. Így volt ez az Alba Regia kitüntetésekor is. A kuratórium állandó tagja, a magyarországi zenei életben otthonos gráci professzor, Wolfgang Suppan mondta a laudációt. Beszédében három gondolatot emelt ki. Hangsúlyozta, hogy az idén ünnepeljük Herdernek 200 éves születésnapját, aki a népköltészet felfedezője és ráirányította a figyelmet a sokszínű európai kultúrára, annak egyenrangú értékeire. Hangsúlyozta továbbá, hogy a kis népek körében a történelmi helyzet sokszor eredményez idegengyűlöletet. Az idegen elnyomás elleni tiltakozás egyik formája a néphagyomány felé fordulás. A régi, tradicionális kultúra megőrzése egyben ellenállás az idegen civilizációval szemben. A kis népeknek a saját, belső értékeinek megismerése és ápolása történelmi szükségszerűség is. Magyarországon a hagyomány ápolása széleskörű mozgalommá duzzadt. Ezt nagyon pozitívnak vélte, hiszen a harmincas években Kodály Zoltán, Bartók Béla maguk is támogatták a kezdeményezést. Tudásuk, szaktekintélyük, emberségük, mély humánus magatartásuk egyben biztosíték volt a tudományos szint megtartásának. Harmadjára Suppan professzor úr méltatta a táncegyüttes értékeit. A jól kidolgozott programot, a tudatos kitekintést az egész országra, a technikai felkészültség magas szintjét, a látvány és művészség összhangját, a fiatalok hagyományos kultúra iránti igényességének kifejelesztését.

Magyarországon a népi kultúra iránt érdeklődők tudják, hogy a magyar néptáncmozgalom kiemelkedő képviselője az Alba Regia táncegyüttes. A kulturális örökségére büszke város évtizedek óta segíti a néphagyomány értékeit bemutató társaságot. Az együttes vezetője Botos József határozott egyéniségével, néprajztudomány eredményeiben való jártasságával szerencsésen irányítja a felnőtt és gyerek csoportokat. A művészi vezető nem csupán művészeti kérdésekben jár elől, hanem menedzseri adottságai révén helyet keresett az Alba Regia számára a magyar táncmozgalom egészében. Nevét jól ismerik a néptáncutatók és a táncmozgalom körében dolgozók. Ez pedig fontos tény, hiszen a tánc-csoportok nagy száma miatt mindig a legjobbakra irányul a figyelem.

Magyarországon a városokban tevékenykedő táncegyütteseknek jelentős történelmi múltjuk van és több-kevesebb társadalmi figyelem övezi tevékenységüket. Ezek között az Alba Regia a második világháború utáni időktől viszonylag folyamatos működéssel szerepelhetett. Új lendülettel fejlődött a néptánc és népzene mozgalom az 1970-es években. A többször megszervezett tehetségkutató akciók révén országos vetélkedőket szerveztek, és a TV népszerűsítésével ismertté váltak a legtehetségesebbek. Ezzel egyidejűen a táncutatók szintje olyan fokra jutott, hogy az elméleti eredmények gyakorlati hasznosítása lehetővé vált. A néptánc magas szintű művelése 20 évvel ezelőtt a Bartók Együttes nevével kapcsolódott össze. A csoport vezetője akkor Timár Sándor volt, a szakmai tanácsadó pedig a kiváló táncutató, Martin György. Az ő személyiségük és tevékenységük alapvetően befolyásolta a néptánc mozgalmat, az együttesek fellépését, az autentikus forrásokból merítkezést.

Az Alba Regia együttes is ehhez a fő vonalhoz kapcsolódik. A helyi adottságok még inkább erősítették a táncfolklór hiteles megismerését. Székesfehérvárott dolgozott a magyar táncutatók egyik legtehetségesebb képviselője, Pesovár Ferenc. Az ő több évtizedes, lelkiismeretes, szakszerű táncfolklorisztikai kutatásai nélkül nem juthatott volna az Alba Regia együttes mai reprezentatív szerepéhez. Repertoárjuk még ma is az ő tudományos eredményein alapszik. Ebben áll különleges helyük összehasonlítva sok kiváló magyar táncegyüttesel. Pesovár Ferenc ismerte a magyar táncművelés történeti rétegeit, tudta, hogy a régi híres királyi központ, Székesfehérvár a polgárosodás miatt eltávolodott a rurális hagyománytól. A népi kultúra ápolása tudatos feladatvállalás volt. Azon a helyen, abban a városban, ahol nagyon sok középiskola működik, de az egyetem hiányzik, ott, ahol jelentős ipari tevékenység miatt az értelmiség száma nagy, szűkség van a néphagyomány értékeinek bemutatására, továbbvitelére. A népi kultúra természetesen nem a lokális kultúrát jelentette, hanem az egész magyar népéét. Ennek megfelelően alakult az Alba Regia arculata, szerepvállalása.

A programjuk egyik régi darabja a tyukodi tánc volt. A magyarok körében Tyukod falu neve többet jelent, mint egy egyszerű földrajzi név. Tyukod neve összefonódott a Rákóczi szabadságharcra, a függetlenségért küzdő szegénylegények sorsával. A hiteles gyűjtésekre alapozott táncfeldolgozás a történeti előzményeket állítja előtérbe. A mozgáskultúra a tánc nyelvén fejezi ki a virtussal, kényszerű küzdelemmel természetesen együttélő férfisorsot, a szabadság utáni vágyat.

Dunántúl sokáig fehér folt volt a folklóristák előtt. Úgy gondolták, hogy a másutt még meglevő tradicionális kultúrát felváltotta az urbanizált stílus. A szakemberek segítségével napfényre hozott gazdag táncgyógyomány a korábbi feltételezést megcáfolta. Alba Regia együttes pedig feladatának érezte az eredmények népszerűsítését, terjesztését. Szerepléseik nyomán ma már széles körben ismerik a mezősegi táncokat, azok közül is különösen az ugrós pásztortáncokat. A virtuóz mozdulatok, az ügyességi táncok a variálódásra, továbbélésre igen alkalmasak.

Az Alba Regia Táncgyüttes figyelmet fordított a határon túli magyarság táncaira. Nem csak a lokális vagy tágabb értelmezett pátriájuk, Dunántúl folklóráját vitték színpadra, de a messzi Erdélyből való székely táncokat vagy Kolozsvár szomszédságában lévő Kalotaszeg falvaiból származó, vagy Széken megismert nemesen egyszerű mozgáskultúrát képviselő táncokat is.

A tánc mellett a népdal, népzene is mindig jelen van. A táncosok egyúttal jó énekesek is. A művészeti vezetők figyelmet szenteltek az énekek és zene önálló előadására is. A zenei hagyomány kiváló ismerője Kneffel Imre, a zeneiskola igazgatója hosszú évek óta erősíti a táncgyüttes munkáját. A gazdag repertoárral rendelkező együttes a hazai és a nemzetközi találkozásokon sokszor szerepelt, és a kitüntetések sorát tudhatja magáénak. Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy az Alba Regia tevékenységét a határon kívül éppolyan jól ismerik, mint itthon. Az F.V.S. Alapítvány meghívására többször szerepeltek Hamburgban és minden alkalommal nagy elismeréssel köszöntötte a csoportot Alfred Toepfer úr. Az ő kívánsága volt az Alba Regia kitüntetése is. Toepfer úr egész életét végigkísérte a Kelet-Európa felé fordulás, az ottani kultúra értékeinek felkarolása, ápolása és továbbvitele. Az Alba Regia szerencsésen képviseli a magyar táncgyógyományt és népszerűsíti azt a nyugat-európai országokban, sőt a tengeren túl is. Azzal, hogy a táncgyüttes a régi magyar táncokat éppúgy ismeri, mint a XIX. századi új stílust, képes volt változásokat is megjeleníteni.

A dunántúli nagyváros, Székesfehérvár táncosai az ország egész területének hagyományából merítve képviselték az egész magyar folklórt. A táncdialektusok megtanulása a művelt szakemberek és néprajztudósok segítségével történt. A városi fiatalok, akik a rurális kultúrától távol kerültek, így másodlagosan, de mégis hiteles közvetítéssel ismerték meg a néphagyományt. A táncokat nemcsak megtanulták, hanem próbálták



átélni annak belső jelentését. A jó tanároknak itt nagyon nagy szerepük volt. Éppen ezért az a közvetítő feladat, amely a táncfolkloristák eredményei és a színpadon bemutatott jelenetek között láthatatlanul megvan, az ő vállukon nyugszik. Bármennyire is rutinos szereplő az Alba Regia, tudjuk, mégis milyen sok gyakorlás, ösztönzés, odafigyelés van minden résztvevő munkája mögött. A fáradhatatlan vezető, Botos József nagy segítséget kapott Kneifel Imrétől, a zenepedagógia avatott szakemberétől, valamint Hahn-Kakas Istvántól és Török Sándortól, a tánckar vezetőitől. Az együttesnek otthont adó Székesfehérvár évek óta támogatja őket és büszke rájuk. Sem a gazdag ruhatár beszerzése, sem a külföldi turnék finanszírozása nem valósulhatott volna meg a szponzorok anyagi támogatása nélkül. A város elismerésére rászolgáltak, hiszen ott-hon a rendszeres szereplések révén mindenki ismeri a felnőtt és junior tagokat, és ezen túl országos szintű megmérettetésekor harminc alkalommal hoztak haza sikert bizonyító kitüntetést, nívódíjat.

A magyarországi néptáncművelés ma nagyon gazdag, sok jó táncegyüttese van hasonló célkitűzéssel és szakmai felkészültséggel. Ezek közül mégis kiemelkedik az Alba Regia együttes, mert jól képviseli a magyar táncművelést, népzenei műveltséget, és ezen túl, állandó szereplésével Európa legkülönbözőbb színpadán népszerűsítette azt, így fontos feladatot vállalt Kelet és Nyugat között, Európa még mindig kettészakított részei között. Az F.V.S. Alapítvány kitüntetése az *Európa-díj a népművészetért* nagy megtiszteltetés és elismerése egyben az eddigi eredményeknek. Ebben a szellemben nyújtotta át a laudáció elhangzása után a jutalmat az Alapítvány képviselőjében Helmut Schmidt úr.

Őszintén gratulálunk ehhez a kitüntetéshez, és sok szép további eredményt, töretlen hagyományápolási kedvet kívánunk Botos Józsefnek és az együttes minden tagjának.

Kriza Ildikó

## Emléktábla avatás Losoncon

„Emlékek nélkül nemzetnek híre csak árnyék...” – Vörösmarty gondolata szellemében öröndetesen szaporodnak a Felvidéken a magyar történelem és irodalom ott született, élt, tevékenykedett jeles személyiségeinek emléktáblái. A zólyomi és kékkői Balassi-emléktáblák nyilván az 1994-es év legjelentősebb „termései”. Kevesebb nyilvánosságot kapott az az emléktábla, melyet 1994 október 29-én lepleztek le Losoncon a magyar cserkészlet úttörői; Szilassy Aladár és Scherer Lajos tiszteletére.

A Szlovákiai Magyar Cserkészszövetség kezdeményezésére, a Rákóczi Szövetség támogatásával Nagy János szobrászművész által készített bronz domborműn a két személyiség portréja látható a következő (szlovákul is olvasható) szöveggel:

**SCHERER LAJOS 1874-1957**  
gimnáziumi tanár  
az *A Mi Lapunk* c. diák- és cserkészújság  
szerkesztője és kiadója 1921-1932

**IFJ. DR. SZILASSY ALADÁR 1879-1912**  
a magyarországi cserkészlet megalapítója  
(1910)  
Elhelyezte  
a Szlovákiai Magyar Cserkészszövetség és  
a Rákóczi Szövetség 1994-ben

A szilasi és pilisi Szilassyak Mátyás királytól kapták adományba Losonc környéki birtokaikat. A család férfitagjai, Szilassy Aladár közvetlen felmenői, a XVIII. sz. végétől tevékeny közéleti személyiségek voltak. A dédapa, id. Szilassy József koronaőr, a hét-személyes tábla bírása, főispán stb. A nagyapa, ifj. Szilassy József királyi tanácsos, ref. egyházmegyei főgondnok, a losonci ref. gimnázium pártfogója volt. Az apa, id. Szilassy Aladár jogász, tisztt. teológiai doktor, a budapesti, illetve egyetemes ref. egyház életében szerzett érdemeket, egyebek közt a Keresztény Ifjúsági Egyesület (KIE) létrehozásában. Ilyen családi hagyományok vezérelték két fia pályáját is. Béla utóbb a csehszlovákiai Egyesült Magyar Párt prágai képviselője lett. Az ifjabb, Aladár orvosi tanulmányai befejeztével Angliában tett tanulmányutat és első magyarként ismerhette meg a helyszínen a Baden-Powell tábormok által 1908-ban elindított „scouting” mozgalmat. Szilassy Aladár a keresztény erkölcsi alapokon nyugvó ifjúsági mozgalomról szerzett tapasztalatait megosztotta barátjával Megyericsy Béla ref. lelkésszel (neki tulajdonítják a „cserkész” elnevezést), és együtt alapították meg 1910-ben az első hazai cserkészcsapatot, a Budapesti Református Keresztény Ifjúsági Egyesület 1. sz. csapatát a serdülő bibliakör tagjaiból. A cserkészmozgalom elterjedését, kivirágzását Szilassy már nem érte meg, fiatalon, 33 évesen tüdőgyulladás miatt fejezte be életét. Losoncon temették el a családi sírkertbe.

„Szilassy a cserkészetet nemcsak középiskolai tanulóknak szánta, hanem ebbe bele-vonta a társadalom összes osztályának gyermekeit, hogy egymást megismerjék, megszeressék, s csapatában békésen működött együtt az iparos és kereskedőinas a diákfi-úkkal. Társadalmi egyenlősítés és gyakorlati tudás elsajátítása mellett jó polgárokat nevelni Istennek és a hazának, ez volt a cél.” Ezekkel a szavakkal emlékezett nagy elődjére 1921-ben, az akkor indult losonci cserkész- és diáklap szerkesztője, maga is cserkészparancsnok, Scherer Lajos.

A bácskai Óverbáson, német földműves családban született Scherer Lajos a pozsonyi evangélikus liceum diákjaként vált tudatosan magyarrá. A kolozsvári egyetemen szerzett magyar-német szakos tanári oklevéllel került 1898-ban Losoncra, az ottani nagy múltú, jó nevű állami főgimnáziumba, ahol 1919-ig rendes tanár, majd 1929-ig szerződéses tanár volt, míg nem a csehszlovák hatóság nyugdíj odaitétele nélkül „nyugdíjazta” a kisebbségi magyar közéletben rendkívül tevékeny tanárt. Scherer Lajos pályája során tanított, nevelt, írt, publikált, szép- és szakirodalmat, tankönyveket, helytörténeti írásokat egyaránt. Ugyanakkor számtalan közéleti tisztséget töltött be, helyi egyleteken túl alapító tagja volt a Szlovenszkói Általános Tanító Egyesületnek és a Magyar Tudományos Irodalmi és Művészeti Társaságnak (Masaryk Akadémia). A cserkés-zettel még a tizes években kapcsolatba került, a losonci gimnázium cserkészeinek volt parancsnoka. Az államfordulat után pedig az ő kezdeményezésére határozták el az önálló Szlovenszkói Magyar Csekszövetség megalapítását. Ennek 1921. szept. 24-én Lučenecen (sic!) kelt alapszabály-tervezetét a csehszlovák hatóságok ugyan nem hagyják jóvá, mindazonáltal a szlovákiai magyar cserkészet élt és virult elsősorban Scherer Lajosnak köszönhetően. Diákjai, cserkészei – persze nemcsak a losonciak – számára *Lajos bácsi* folyóiratot is teremtett, 1921 és 1932 között ő szerkesztette és adta ki az *A Mi Lapunk* című diák- és cserkészlapot, mely hamarosan túlnőtt az eredeti, szűkre szabott kereteken, és a húszas évek második felében egy új nemzedék, az „újarcú magyarok” (Győri Dezső) szellemi műhelyévé vált. Olyan munkatársak formál-ták azzá mint Balogh Edgár, Szalatnai Rezső, Peéry Rezső, Szombathy Viktor, Dobossy László, Boross Zoltán és sokan mások.

Scherer Lajos, aki csaknem fél évszázadot élt és munkálkodott Losoncon, megírta a város történetét is, 1945-ben, etnikai tisztogatás áldozataként egy batyuval a hátán kényszerült elhagyni Ráday Pál és Kármán József városát.

A Szilassy Aladár és Scherer Lajos emlékét megörökítő bronztábla a hajdani gimnázium (jelenleg magyar tannyelvű alapiskola) homlokzatán adósságtörlesztés, nemcsak a cserkészmozgalom, nemcsak a szlovákiai magyarság, hanem az egyetemes magyar nemzet részéről.

Az emléktáblát Hodossy Gyula, a Szlovákiai Magyar Cserkészszövetség elnöke és dr. Vigh Károly, a Rákóczi Szövetség alelnöke leplezte le (az A Mi Lapunkat a losonci születésű dr. Vigh Károly édesapjának nyomdájában készítették). Az emléktábla-avatáson, és Szilassy Aladár sírjának megkoszorúzásán a helybelieken és környékbelieken kívül megjelent a Magyar Köztársaság pozsonyi nagykövetségének és kulturális központjának képviselőjében dr. Kása Sándor valamint Szabó László, a Határon Túli Magyarok Hivatala részéről Kelemen Gertrúd, valamint a Magyar Cserkészszövetség és a Magyar Cserkészforum képviselőjében Arató László. Az ünnepség keretében az A Mi Lapunk történetét felelevenítő dokumentum-kiállítást nyitott meg e sorok írója, ahol Hodossy Gyula bemutatta a dunaszerdahelyi Lilium Aurum Kiadó ez alkalommal megjelent könyvét, melynek címe: A magyar cserkészlet forrásainál.

*Böszörményi István*

## Emlékmű az Úz-völgyében<sup>1</sup>

1994. augusztus 26-án, 50 esztendővel azután, hogy a szovjet csapatok a második világháborúban elérték a Keleti-Kárpátok vonalát és a II. Ukrán Front katonái iszonyú vérengzést vittek véghez az Úz-völgyében, kopjafás, kőtömbös emlékművet avattak a helyszínen. Az emlékműállítást a Volt Hadifoglyok Háromszéki Szövetsége kezdeményezte, ezt karolta fel a Háromszéki Mikes Kelemen Közművelődési Egyesület s ehhez társult segítőszándékkal a csikszentmártoni polgármesteri hivatal és az RMDSZ szervezet. Az Úz-völgye ugyanis adminisztratív szempontból Csikszentmártonhoz tartozik, innen 33 kilométerre, a Kárpátok Moldva felé lejtő völgyében van, a történelmi Magyarország és a bécsi döntés utáni magyar-román határszakaszon. Az egykori virágzó faiparnak szállást adó, többszáz embernek megélhetést nyújtó település ma romokban, nyolcgatteres fűrészüzeme a háború napjaiban pusztult el s azóta sem építették újra. Most mindössze hét család él ott, összesen tizenegy ember, a legfiatalabb is idősebb ötven évesnél. Az Úz-völgyében 1940-1944 között boronából összeácsolt, dránicával (fánc nélküli zsindeley) fedett villaszerű épületeket emeltek a magyar katonaság és a tisztikar számára. Ezekben ma a moldvai Bákóhoz csatolták a területet erdészeti szempontból is csikszentmárton mintegy 5000 hektáryi erdőterületéről a kitermelt faanyagot Moldva felé szállítják. Így azután az Úz-völgyi emlékműavató ünnepségen igen sok román is tartózkodott az általunk mintegy hétszáz főre becsült, főleg Háromszékről és Hargita megyéből autókkal ideérkező tömeg mellett.

Csikszentmárton felől az út csak terepjáró kocsikkal járható, ezért hatalmas kerülővel: a csikiak a Gyimes völgyén keresztül érkeztek az Úz-völgyébe, a háromszékiek az Ojtozi szoroson mentek át, majd a Tatros völgyén kanyarodtak vissza. Dormányig (Darmanesti) és úgy érték el a völgyet. Moldvai csángóvidékeken haladtak át, köztük volt Csikszentmárton magyarországi testvértelepülése, Kunszentmárton negyvenfős kirándulócsoportja és még néhány magyar rendszámú kiskocsi.

Az ünnepség fegyelmezett és felemelő volt, a papok ökumenikus istentiszteletet tartottak, beszélt Gergely István csikszentmártoni polgármester, az úz-völgyi 1944-es eseményekről két veterán, dr. Szóts Dániel és Vánca Albert szólott, mindketten sepsiszentgyörgyiek. Verset mondtak, jelen volt a sepsiszentgyörgyi fúvószenekar is, köztük több háborús veterán.

<sup>1</sup> A képeket lásd a hátsó borítón. *(Szerk.)*

Az úz-völgyi harcok egyik érdekessége, hogy ott románok nincsenek eltemetve. Miután az oroszok Észak-Moldvában szétverték a német és román csapatokat és megtörtént a román átállás, két napra rá hatalmas emberfolyamaikkal már lerohantak a Kárpátok vonaláig. Az átállott román hadsereg ekkor még fel sem ocsúdott a fegyverfordítás sokkjából, ekképpen román csapatokkal az Úz-völgyében és a csiki medencében 1944. augusztus 26. és szeptember 11. között, amíg a harcok folytak, nem kerülhetett sor román-magyar katonai konfrontációra. Ezért román katonák el sem eshettek ott, el sem kellett temetni őket. Annál több volt viszont a magyar, orosz és német halott.

A háromszéki emlékműállítók az ünnepség napjáig 90 úz-völgyi katonahalottat tudtak azonosítani, ezek neve került a hatalmas patakbeli görgetegkőbe beágyazott réztáblára. A kötömb mellett kopjafa áll, a ráírt szöveg: VILÁGHÁBORÚS HALOTTAINK EMLÉKÉRE, 1944-1994. A kötömbös emlékmű ötletét is kényszer szülte. Az emlékműállítók adományokból összegyűjtött kevéske pénze, egyrészt. Másrészt az Úz-völgyében távoleső, még a települések belterületén lévő emlékműveket is megcsúfolták, nem is egyszer. A faragatlan kötömbhöz ha hozzávernek valamit, még szebb lesz. Kényszer alakította ki a végleges plasztikai térformát is, a kötömböt az eredeti elképzelés szerint függőlegesen kellett volna elhelyezni az ugyancsak faragatlan patakkőből kialakított talapzaton. A távoli völgyben szinte járhatatlan utakon emelőrudakhoz sem lehetett hozzájutni, csak egy fakitermelő erőgéphez. Ez fenyőgerendákon a talapzatra fel tudta húzni a sziklatömböt, de hogy ezzel a szerkezettel fel is tudjuk állítani, erről eleve lemondunk. És akkor, mikor a kő rábillent a gerendákról a talapzatra, majdnem egyszerre kiáltottuk: ezt innen többet nem mozdítjuk el.

A talapzaton fekvő szikla sebesült vagy halott katonát is asszociál, egyszerre szarkofág és kőkoporsó. Tájbailleszkedése is csodálatos, hatalmas fenyők strázsálnak körülötte, ezek közül többet valami betegség szokatlanul sudárra rontott, grafikai rajzolata emiatt különleges. A kő keménysége illik a háború, a történelem durvaságához, két oldala kissé felemelkedik az alapról, mintha fel akarna tápáskodni. „Jó is volna – mondta az egyik csiki veterán, úz-völgyi harcos –, ha még egyszer felkelne .”

A kötömbre márványtábla támaszkodik Kölcsey idézettel: *Négy szócskát vess jól kebledbe, s hagyd örököül fiadnak, ha kihunysz: A haza minden előtt.*

Dr. Szótscs Dániel bibliai idézettel zárta az emlékmű melletti beszédét: „Bizonyáság legyen ez a rakás kő és bizonyáság ez az emlékoszlop, hogy sem én nem megyek el a rakás kő mellett tehozzád, sem te nem jössz át énhozzám a rakás kő és az emlékoszlop mellett gonosz végre.” Ezt üzenjük román testvéreinknek – folytatta –, hogy mi békében akarunk élni, és nem megyünk el egymás mellett, vagy egymással szembe gonosz szándékkal. Az ünnep szónoka tévedett. Már akkor éjszaka a román sajtóiroda – ROMPRES – bákói tudósítója elképesztő beszámolót röppentett világgá. Ezt másnap már a Román Televízió fő műsoridőben kommentárszöveggént használta fel. E szerint a fűvös zenekar a magyar állami himnuszt játssza. Ezzel szemben a képsoron az látzott, hogy éneklük a székely himnuszt. A magyar himnusz eléneklésére éppen azért nem került sor, hogy a sértődésre hajlamosakat ne irritálja. *Néhány autóra kitértek a magyar zászlót* – acsarkodott tovább. Egy terepjáró kocsira valóban rá volt terítve egy korona nélküli zászló. Jellemző, hogy egy, a Székelyföldről Svédországba menekült „magyarkodott”. Magyar színek voltak láthatóak még a kunszentmártoni koszorún is, jellemző, hogy a polgármester, ismervén a körülményeket egy pótszalagot is hozott – fehérét – s ő kérte a helybelieket, hogy a szalagot a koszorúzási ceremónia után vigyék magukkal Csíkszentmártonba.

A magyarországi jelenlét minden esetben hisztériás rohamokat vált ki. Így volt ez a marosvásárhelyi vérengzés idején is. Most is. Összeszámolták, hogy hány kocsi érkezett, filmezték, fotózták. Ez még hagyján. A bákói tollnok kisütötte, hogy a ceremóniát Magyarország nemzeti ünnepére terveztük, holott ez augusztus 26-án volt.

Mindez csak előkészítette a fő hírt: ...*a falu temetőjében tartották* (az ünnepséget), *ahonnét két nappal azelőtt, egyes helyiek állítása szerint, akik nem óhajtják magukat megnevezni, eltávolítottak minden román keresztet, egy részüket földhalom alá rejtették, más részüket éppenséggel elégették.*

Tudjuk immár, egyetlen román kereszt sem volt ott, hisz román katona sem esett el a harcokban. Ez a hír aztán bejárta az országot, bejutott a parlamentbe, ott még tovább cicomázták. Egy hisztériás parlamenti felszólalásból megtudhattuk – Corneliu Balan bákói egységpártos képviselő –, hogy a szónokok megfedkeztek a történelmi igazságról, arról, hogy akikkel a magyar katonák harcoltak, akiket közös vagy egyéni sírokba temettek el, román és orosz katonák voltak, s azért hozták a véráldozatot, hogy Észak-Erdélyt a horthysta-fasiszta szörnyű iga alól felszabadítsák. Kiderült továbbá, hogy a Kunjéz-Sanmartin (Kunszentmárton akar lenni) delegációja az ünnepséget szervező magyarokkal együtt egy tonnánál nehezebb határoszlopot akart felállítani a történelmi határra, de az eső megakadályozta.

Aznap nem volt eső. De a hisztéria zuhog, árad, nyakunkba ömlik.

A két nép közötti kommunikációs képtelenségre jellemző, hogy hivatalos tiltakozásunkat az ellenzéki román lapok nem közölték. A Háromszékben negyvenrészes dokumentumriportot közöltünk az úz-völgyi eseményekről. Senki el nem olvasta közülük, vagy ha igen, csak bibliabéli kódobálás szándékával.

A tanulság: a magyar himnuszt, zsoltárként, csupa óvatosságból nem énekeltük el. Hát érdemes volt? Amúgy is elfúvatták utólag velünk. És ez mindig így történik.

*Sylvester Lajos*

## Átadták a városnak Bernády György szobrát

Marosvásárhely régi központjában, a valamikori Vár téren, a Teleki ház előtt, 1994. október 29-én felavatták a város egykori polgármesterének bronzszobrát. (Bernády György életéről bővebben lásd Tófalvi Zoltán ismertetését e szám 96-98. oldalán.)

A szobor felállításának gondolata az 1960-as évek végén vetődött fel először, de arra akkor éppen csak gondolni lehetett. Több mint húsz esztendőnek kellett eltelnie, amíg 1990 nyarán – noha tán még el sem hagyták a kórházat a márciusi magyarellenes pogrom áldozatai – ismét megfogalmazódott a szoborállítás szándéka. Ezt követően 1991 őszén kérte a megyei RMDSZ a város vezetőségétől és Maros megye prefektusától Bernády György szobra felállításának engedélyezését és támogatását. Románia nemzetiségi politikájának kétszínűségére jellemző, hogy az engedélyt megadták, de sem a megyei sem a városi költségvetésből egyetlen banival nem támogatták a szoborállítást, így annak összes költségét közadakozásból és alapítványi támogatásból fedezték.

1992-ben hozta létre az RMDSZ a Bernády György Közművelődési Alapítványt, amely az év októberében felkéréses pályázatot hirdetett erdélyi szobrászok körében a Bernády szoborra, továbbá felhívást tett közzé, amelyben pénzt, valamint rezet és bronzot kért a szobor javára. Több forduló után végül is a szovátai *Bocskay Vince* kapott megbízást a szobor elkészítésére. A szoboravatásra megjelent *Bernády György Emléknap* című kiadvány hat oldalon sorolja fel azoknak az alapítványoknak, intézményeknek, testületeknek és magánszemélyeknek névsorát, akik hozzájárultak elkészültéhez.



Az ünnepélyes avatáson *Borbély László*, a Bernády György Alapítvány elnöke köszöntö meg a segítséget és jelképesen átadta a szobrot Marosvásárhely városának, *Nagy Győző* polgármester pedig átvette azt. Az ünneplők többezres tömegében többek között ott volt *Rudas Ernő*, a Magyar Köztársaság bukaresti nagykövete, *Csoóri Sándor*, a Magyarok Világszövetségének elnöke, *Joan Racolta*, Maros Megye prefektusa és *Sütő András* író. Az Egyesült Államokban tartózkodó *Markó Béla*, az RMDSZ elnöke, levélben köszöntötte a szoboravatókat.

„Igazi közös munka volt ez a szobor” – hangsúlyozza az avatásra megjelent kiadvány. „Az önbizalom, a tenniakarás, a helybenmaradás jelképe. Az első lépés azon az úton, hogy a magunk dolgait mi magunk rendezzük és újra felállítsuk elpusztított szobrainkat...”

*Halász Péter*

## Kossuth dombormű Abonyban

Szeptember 25-én, Kossuth Lajos alföldi toborzókörútja abonyi évfordulójának előestéjén bensőséges ünnepségen vettek részt az abonyiak. A zeneiskola falán – amelynek szomszédságában állt az ún. régi városháza, ahol Kossuth fegyverbe szólította az abonyiakat – felavattuk Blaskó Sándor fiatal abonyi szobrászművész bronz reliefjét.

Adósságot törlesztett ezzel a város, hiszen az önkormányzat jogelődje – a múlt század-végi mezőváros képviselőtestülete – Kossuth haláláról értesülvén – azt határozta, hogy díszpolgárának szobrot állít. Megalakult a szoborbizottság s Temesközy Gerzson városi tisztviselő irányításával hozzá is kezdett a pénz előteremtéséhez. Előadások, táncvigadalmak bevételei és gyűjtés nyújtotta volna ehhez az alapot. Össze is gyűlt 1910-ig csaknem 600 korona, amit kamatozó betétbe helyeztek. A pénzt azonban „elvitte” az első világháború. Sok évtized telt el azóta, s bár a helyet 1967-ben emléktáblával jelölte meg az emlékezet, az adósság maradt.

A Múzeum Baráti köre ez év elején elhatározta a megvalósítást s Kossuth halálának 100. évfordulóján Sellei Zoltán előadóművész közreműködésével szívet-lelket melengető estet rendezett, melynek bevétele ezt a célt szolgálta. Közben megbíztuk Blaskó Sándort s elindítottuk a gyűjtést is. Helyieket és az ország különböző tájain élő, régen elköltözött abonyiakat, barátokat, ismerősöket, régi iskolatársakat kerestünk meg s kértük támogatásukat. A siker nem maradt el. A szükséges pénz „összecsordogált”. (Legnagyobb összeggel a Kossuth Mezőgazdasági és Szolgáltató Szövetkezet segített.)

A csaknem egészalakos, templomi hangulatot árasztó keretbe foglalt Kossuth úgy áll az abonyiak előtt, ahogy Őt a nemzet apraja-nagyja a múlt évtizedek változásaiban is lelkének-szívének, szeretetének virágjaival felöltöztetett – mondotta többek között méltatásában Dévai István a MBK. tagja. Gajdos István polgármester megköszönte a MBK., a Falumúzeum, a Szoborbizottság (tagjai: Acsai Ferenc, Bárány Pál, Fehér Jánosné elnök, Györe Csaba, Györe Pál, Kókai Béláné, Kővágó Lászlóné és Szabó Andrásné) munkáját, a csaknem hatszáz adakozó abonyi áldozatkészséget, s gratulálva a művésznek átvette Magyarországot legújabb köztéri Kossuth-emlékét. A koszorúzást követően a Szózat hangjai zárták az ünnepséget.

*Györe Pál*



## Dr. Zákonyi Ferenc emlékünnepeég Siófokon

1994. augusztus 28-án Siófokon, a 85 esztendeje született *dr. Zákonyi Ferenc* (1909-1991) jeles balatonkutatóra, idegenforgalmi szakemberre, számos monográfia és tanulmány szerzőjére, Siófok egykori főjegyzőjére (1954-1951), Balatonfüred és Siófok díszpolgárára emlékeztünk.

A Szabadság tér 6. szám alatti ház – a Somogy Megyei Idegenforgalmi Hivatal Főirodája – falán *dr. Pongor Tamás* Siófok város jegyzője avatta fel *Andrássy Kurta János* a Magyar Köztársaság keresztjével kitüntetett szobrászművész által készített portré dom-borműves ruskikai márvány emléktábláját. *Keresztury Dezső* a jó barát költő, akadémi-kus fogalmazta meg kérésre az emléktáblára vésett mementőt: *A szolgálat volt mindene; / és a legvonzóbb alkalom, / miben teljes lett élete: / a Balaton.*

Emlékbeszédet Rosta Sándor a Balaton Alapítvány ügyvezető igazgatója mondott. Ezután a siófoki Városháza zsúfolásig megtelt dísztermében Regionális Tudományos Tanácskozást rendeztek a Balatonról és dr. Zákonyi Ferenc munkásságáról, amelyet dr. Pongor Tamás jegyző nyitott meg s a levezető elnöki tisztelet dr. Kanyar József az Országos Honismereti Szövetség elnöke töltötte be. Emléklés keretében neves előadók, barátok, pályatársak: dr. Lengyel Márton, egyetemi tanár, Tüskés Tibor József Attila-díjas író, a Somogy főszerkesztő-je, dr. Kanyar József történész, Halász Péter, a Magyar Művelődési Intézet igazgatója s a fel-kért hozzászólók Falvy Károly néprajzkutató, a Magyar Táncudományi Társaság alelnöke, Farkas János, Köő Dezső, dr. Fodor János idegenforgalmi szakértő, Csákvári Árpád, a Balatontourist Rt. vezérigazgatója, *Lackner László* a Zalatour Kft. ügyvezető igazgatója, *dr. Kovács Miklós*, a Siotour Rt. elnök-vezérigazgatója és *Matyikó Sebestyén József* a Kálmán Imre Múzeum igazgatója – méltatták dr. Zákonyi Ferenc munkásságát.

Zákonyi Ferenc pályája során foglalkozott helytörténettel, honismerettel, néprajzzal, természetvédelemmel, turisztikával, miközben egy eredendően új minőségű szakterü-letet teremtett: a tudományos idegenforgalmi ismeretterjesztést.

A rendezők a három Balaton-parti megye (Somogy, Veszprém, Zala) kulturális ösz-szefogásának elmélyítését tűzték ki célul, hisz dr. Zákonyi Ferenc egész életében a Balaton régió vendégforgalmának összehangolt fejlesztésén munkálkodott. A siófoki Kálmán Imre Múzeum által szervezett mostani emléklés fölhívta arra is a figyelmet: Zákonyi Ferenc számos munkája maradt kézirat formában az asztalfiókjában. Ezek gondozása, rendszerezése és kiadása már az utókor feladata lesz. Az emlékünnepeég



eseményeit hang- és képfelvételek rögzítették, a tudományos tanácskozás anyagát pedig a szervezők kötetbe szerkesztve tervezik megjelentetni a közeljövőben.

*Matyikó Sebestyén József*

## Honismereti múzeum készül Királyhelmeceen

A Kelet-Szlovákiai Bodrogközi járás egykori és jelenlegi központjában fekvő kisvárosban *Királyhelmeceen* az önkormányzat kezdeményezése nyomán megvalósulóban van egy régóta dédelgetett terv: rövidesen megnyitja kapuit a határon túli magyarság számottevő gyűjteménye a Királyhelmecei Honismereti Múzeum. A város vezetése igen reprezentatív épületet a Bodrogközi Tiszaszabályzó Társulat 1895-ben emelt székházát bocsátotta a kezdeményezők rendelkezésére, akik szándékát leghatékonyabban az Illyés Alapítvány és a Rákóczi Szövetség támogatta, de csatlakozott a finanszírozók sorához a Szlovák Állam is. A támogatók által megajánlott összegekből hozták rendbe a vízjárta táj szabályozásában fontos szerepet játszó épületet. A múzeum szervezéséhez hatékony szakmai segítséget adtak a sátoraljaújhelyi és miskolci múzeumok és levéltárak munkatársai.

A kiszemelt épület felújításával párhuzamosan megkezdődött az érdemi munka szervezése, amelynek szálai *Bogoly János* igazgató kezében összpontosulnak. A táj természeti értékeit és történetét évtizedek óta kutató direktor tanári állását cserélte fel jelenlegi beosztására. Munkájának eredményességét és a kezdeményezés életrevalóságát bizonyítja a szépen gyarapodó a könyv-, a térkép- és az iratállomány és az is, hogy a helmecei, valamint a környékbeli polgárok máris nagyon sok becses és értékes tárgyat, mezőgazdasági eszközt ajánlottak fel, *Gyimesi György* író igen gazdag hímes tojás gyűjteményt adományozott a múzeumnak. Úgy tűnik sikerült megalapozni a tájhoz kötődő jeles személyiségek: Majláth József és Mécs László emlékének ápolását. Nemcsak a helybeliek, hanem az elszármazottak körében is híre ment és visszhangja is támadt a múzeumalapításnak. Petrő Zoltán a kanadai Hamiltonban élő elszármazott a tájra jellemző kivándorlás emléktárájának felgyűjtése mellett a Majláth-család leszármazottait is felkutatta. Felvették a kapcsolatot a város életében jelentős szerepet játszó, az egykor itt élt zsidók leszármazottaival, akik közül a ma New Yorkban élő Braun-család reagált pozitív módon a megkeresésre. A hamarosan megnyíló múzeum vezetője és támogatói ezúton is kérnek minden elszármazottat, hogy régi tárgyaikat, irataikat és egyéb dokumentumaikat ajánlják fel a gyűjtemény számára.

*Pethő László*

## Görög Sándor emlékére

A honismeret művelői és olvasói közül is viszonylag kevesen ismerhették a közelmúltban 82 évesen Budapesten elhunyt Görög Sándort. Hatalmas tudásanyaga ellenére a publikálásra ösztönző nógatásokat szerényen hátrította el, mondván: „kevés az én tudásom”. Életművét így nem jelzi könyv, cikk, tanulmány, de több ezerre tehető, adatokkal telezsúfolt levelei – melyeket szerte az országban különböző személyeknek írt (köztük e sorok írójának) – tanúsíthatják, hogy jó tollú, színvonalas helytörténetíró lett volna belőle.

Ki volt Ő? Honnan indult?

Hajdúdorogon született 1912-ben hatgyerekes paraszti családban. Gyermekként élte a hasonló adottságú tanyasi gyerekek életét. Fagyban, sárban rótt a kilométereket a



rosszul fűtött iskoláig, majd hazatérve kivette részét a család mindennapi munkájából: állatok legeltetése, őrzése, trágyahordás stb. Tanulásra csak ezek után jutott idő, sokszor már csak a petróleumlámpa fényénél, de bizony gyakran megesett, hogy a petróleummal is takarékoskodni kellett. Ilyen körülmények között is jól tanult, és – szigorú nevelési elveiről ismert – apja lehetővé tette a továbbtanulását a nyíregyházi Felső Kereskedelmi Iskolában. Ezt elvégezve, egyetemre már nem mehetett, mert szülei eladósodtak és nem vállalhatták a további tanítatás költségeit. Egy esztendeig a községházán ingyenes gyakornokként dolgozott, majd szeretett volna jegyzőtanfolyamra menni. Ez a terve nem sikerült, így kénytelen volt valamilyen megélhetés után nézni. Pestre gyalogolt és rövid időn belül elhelyezkedett egy bakelit üzemben présmunkásként, napi 12 órát dolgozva, heti 10 pengő bérért.

Ekkor ismerkedett meg – a hajdúdorogi főjegyző fiának Gedeváry Lászlónak a közreműködésével – Simándy Pállal, aki Bajcsy-Zsilinszki Endre lapjának volt a szerkesztője. E találkozás meghatározó jelentőségű volt egész későbbi életére. Simándy Pál nyitotta fel szemét a világra és rövid időn belül politizáló, olvasó, könyvszerető emberre formálta. Két év után hazakerülve az Országos Központi Hiteluszítványhoz hajdúdorogi fiókjánál került alkalmazásba. A Pesten kapott indíttatás itthon kezdte éreztetni hatását: a már említett Gedeváry Lászlóval (aki később az orosz fronton tűnt el) megalkotották a Hajdú Ifjak Körét, amely a dorogi ifjúság tájékoztatását, nevelését, önművelését hivatott volna előmozdítani. Előadónak meghívták Bajcsy-Zsilinszki Endrét, Veres Pétert majd Zilahy Lajost.

Sándor bátyám az előadásokat már nem élvezhette mert „angyalbőrbe” kellett öltöznie. Katonai évei alatt megnősült és felesége személyében méltó élettársat kapott a későbbi nélkülözések elviselésére és remek megértő segítőtársat munkájához. 1940-ben leszerelve előbb Debrecenbe, majd Máramarosszigetre a Kereskedelmi Bankhoz ment dolgozni. Itt éltek 1944-ig, amikor ismételen behívták, megjárva az aradi és más romániai frontokat, sorozatos visszavonulás után Ausztriában amerikai fogságba esett.

Hazatérte után folytonos bizalmatlanság kísérte „nyugati” fogsága miatt. Különböző állásokban dolgozott alacsony bérért, volt tisztviselő, fizikai munkás, még klozet-pucoló is. Végül sok hányattatás után, de töretlen gerinccel, 1972-ben a Metalimpex-től ment nyugdíjba.

E rövid életrajz felvillantása akár szokványosnak is tekinthető, hiszen nagyon sokan éltek át hasonló megpróbáltatásokat az ő korosztályából. Ami kiemelte őt a mindennapok átlagából: az a következetes, céltudatos önművelés, a szűkebb szülőföld Hajdúdorog múltjának megismertetéséért, jelenbeni felemelkedéséért végzett áldozatos kitartó munkálkodás. Hajdúdoroggal, a görög katolikus vallással kapcsolatos tárgyi és szellemi értékek gyűjtése a szerény anyagi lehetőségek ellenére, nem rekedve meg a provincializmus sekélyes szintjén, hanem beágyazva az egyetemes magyarság iránti elkötelezettség vállalásába.

Különösen érdeklődött a Trianon által elszakított magyarság sorskérdései iránt, mindezt tette akkor, mikor még nem volt divat és nem volt ajánlatos erről még beszélni sem. Gyűjtötte irodalmukat, ezzel kapcsolatos nehezen hozzáférhető folyóiratokat, könyveket böngészve. Barátjának vallhatta a „magyarok apostolát” Domokos Pál Pétert, levelet váltott az utolsó nagy erdélyi polihisztorral a „szent öreggel” Koós Károlylyal. Baráti körének Malomtó presszóbeli találkozásakor többször megtisztelte asztalukat Illyés Gyula is. Az anyaországba ritkán jöhető erdélyi, felvidéki, vajdasági személyiségekkel nagyon sokszor megosztotta lakását, kenyerét.

Ilyen magas szintű elfoglaltsága közepette sem feledkezett el szülővárosáról. Nagyrészt neki is köszönhető, hogy az oldalági ős, Görög Demeter munkássága ismertté vált Hajdúdorogon, vagy a másik ős, a múlt században élt Görög Péter alapítvány tevő nemeslelkűsége a ma élőknek is útmutatást adhat. Az első között adott hírt

Hajdúdorog másik híres szülöttéről, Mészáros Károlyról. Csaknem két évtizedig ostromolta a helyi vezetőket és pedagógusokat (az utóbbiakat különösen kritikus szemmel nézve, a város szellemi életében húzóerőnek tartva) egy helytörténeti gyűjtemény létrehozásáért, valamint egy középiskola alapításáért. Egészen más területen is hallatta szavát a hajdúdorogiak érdekében: ipartelepítést sürgetve a városba.

A sors kegye folytán álmaiból, megfogalmazódott céljaiból nagyon sok életében megvalósult: létrejött a város helytörténeti gyűjteménye (magvát ő alapozta meg értékes ajándékaival), 1991-ben megalakult a hajdúdorogi Görög Katolikus Gimnázium (mintegy 2500 db. könyvet ajándékozott könyvtárának megalapozásához), dombormű jelöli Csokonai hajdúdorogi legációjának emlékét, megalakult a Honismereti és Városvédő Egyesület, színvonalasan működik a népzenei hagyományokat ápoló Bocskai Népzenei Együttes. A felsorolt eredmények elérésében oroszlánrésze volt Görög Sándornak. Szülővárosán kívüli adakozó kedvét számtalan köszönőlevél jelzi.

Utolsó éveit megromlott látással, majd teljesen vakon élte, megfosztva a neki mindent jelentő olvasás örömétől.

Ki volt Ő? Honnan indult? – kérdeztem emlékezőm elején. Életének summázata talán így fogalmazható meg tömören: egy életen át komolyan vette Szabó Dezső mondatát miszerint „minden magyar, felelős minden magyarért”. Tette mindezt – sokszor fizikailag nélkülözve, megnemértéssel, közönnyel találkozva – mindhalálig.

Majdnem késve jött szülővárosától az elismerés: 1994 szeptemberében a Hajdúdorog Városáért Érdemérem kitüntettetttje lett. Testvéröccse, a hasonló utakat járó Görög Imre vitte neki a hírt kórházi ágyához, és még tudatáig eljutva egy halk köszönőmöt rebegett, de október 23-án a kitüntetését már nem vehette át, megtért őseihez. Mi, hátramaradtak akkor őrizzük méltóképpen emlékét ha az általa kitaposott ösvényen haladunk, következetes munkával kitartással.

*Bocz Péter*



*Görög Sándor testvére, Görög Imre és Domokos Pál Péter társaságában, 1986.*

*(Hajdú Demeter Dénes felvétele)*

## Ördög Emánuelre emlékezve



Nem oly régen még köztünk volt, s együtt vártuk nagy izgalommal a pályázatok eredményhirdetését, s most fájón érezzük hiányát, hogy többé már nem lehet velünk. Ördög Emánuel, jászárokszállási ácsmester, a pennát legalább úgy forgatta, mint az ácsszekercét. Első találkozásom nem is magával Manó bácsival, hanem a dolgozatával volt. 1986-ban még a kisfiammal voltam odahaza gyermekgondozásin, amikor a megyei néprajzi pályázatra beérkezett munkák közül néhányat elküldtek hozzám bírálatra. Köztük volt Manó bácsi *Sors és remény* című életrajzi írása is, amit én kiválónak találtam, s mindenképpen helyezésre javasoltam. Aztán eltelt jó pár hónap, s én már újból dolgoztam, amikor egy délelőtt beállított a múzeumba, egy számomra ismeretlen, magas, idős ember, s engem keresett: „No hiszen, hát hiába várom én magát?” – szegezte nekem a kérdést. „Engem? De hát kit tisztelhetek Önben?”

„Én vagyok az, akinek a dolgozatáról olyan sok szépet írt, hogy második helyezést nyertem vele. Arra gondoltam, már csak kíváncsi rá, hogy ki az az ember, akit úgy megdicsért.” Hát, így ismerkedtem meg, s kötöttünk barátságot Manó bácsival, aki jöllehet „ördög” is volt, „manó” is volt – mint ahogyan sokszor tréfásan magát nevezte –, de mindenekelőtt egy jó humorú, szeretetreméltó, tiszta szívű ember volt.

Ördög Emánuel nyugdíjas korában kezdte papírra vetni emlékeit a gyermekkoráról, a tanyai életről, a katonaságról és az ácsmesterségről. Írásai nyomán megelevenedtek előttünk a jászági népelet verejtékes, keserves hétköznapi és mindent feledtető ünnepnapjai. Jó stílusú, hangulatos írásait szívesen olvastuk, s osztoztunk örömeiben, ha dolgozatai megyei vagy országos helyezést értek el. Sok terve volt még, sok emlékét szerette volna még örököül hagyni az utókorra, de ez már nem adatott meg neki, mert 1994. február 6-án, 73 évesen, örökre le kellett tennie a tollat. Manó bácsi elment, s magával vitte megvalósítatlan álmait, lelkesedését, bizakodását és emberekbe vetett hitét. Reánk hagyott írásai azonban megőrzik majd emlékét az utókoroknak, s nem feledjük őt mi sem, mert bár hosszú útra indult, de szívünkben örökké velünk marad.<sup>1</sup>

H. Bathó Edit

<sup>1</sup> *Sors és remény* című önéletrajzából e számunk 59. oldalán közlünk részletet (Szerk.)